

Dzieci z Unii Europejskiej w sieci

Zagrożenia i bezpieczeństwo w Internecie z perspektywy dzieci w Europie

**Wstępne wyniki z badań EU Kids Online II
nad używaniem Internetu przez dzieci w wieku 9-16 lat**

(streszczenie)

**Sonia Livingstone, Leslie Haddon, Anke Görzig i Kjartan Ólafsson
oraz sieć badaczy EU Kids Online II**

w Polsce: Lucyna Kirwil i Aldona Zdrodowska

21 października 2010

1. Najważniejsze wyniki

1.1. Badanie kwestionariuszowe „Dzieci z Unii Europejskiej w sieci” (EU Kids Online)

- Raport z badań przedstawia wstępne wyniki najnowszych - wyjątkowych wśród badań na Internetem - badań kwestionariuszowych, zaplanowanych i zrealizowanych zgodnie z rygorystycznymi przestrzeganymi standardami badawczymi przez zespół naukowców projektu EU Kids Online. Badania zostały sfinansowane przez Komisję Europejską w ramach programu Safer Internet. Ich celem jest dostarczenie nowych danych i umocnienie empirycznych podstaw dla kształtowania polityki w zakresie bezpieczeństwa w Internecie na terenie UE.
- Wiosną i latem 2010 roku w 25 krajach Unii Europejskiej przeprowadzono wywiady z losowo dobraną próbą kwotową 23.420 korzystających z Internetu dzieci w wieku od 9 do 16 lat oraz z jednym z rodziców każdego badanego dziecka. Przedstawione niżej wyniki dotyczą 23 państw.
- W kwestionariuszach pytano o takie zagrożenia związane z korzystaniem z Internetu, jak: pornografię, znęcanie się i dokuczanie innym [ang. *bullying*], otrzymywanie wiadomości o treści związanej z seksem, nawiązywanie kontaktów online z osobami nieznanymi osobiście, spotkania twarzą w twarz z osobami poznanymi w sieci, potencjalnie szkodliwe treści wygenerowane przez użytkowników oraz wykorzystywanie (nadużycia) informacji osobistych przez innych .
- Określenie „dzieci” używane w tym raporcie obejmuje korzystające z Internetu w Europie dzieci i młodzież w wieku od 9 do 16 lat. „Korzystanie z Internetu” oznacza każde łączenie się z Internetem przez dzieci, tzn. za pomocą każdego urządzenia, którego dzieci używają do łączenia się (również telefonów komórkowych) oraz z każdego miejsca, z którego łączą się z Internetem.

1.2. Najważniejsze wyniki

- 12% europejskich 9-16-latków deklaruje, że coś je w Internecie zaniepokoiło lub sprawiło, że zrobiło się im nieprzyjemnie. Doświadczenie to dotyczy 9% dzieci w wieku 9-10 lat. Jednakże większość dzieci nie zgłasza ani zaniepokojenia, ani doznania przykrości z powodu korzystania z Internetu.
- Jeżeli rozpatrujemy wszystkie zagrożenia, o które pytaliśmy (wymienione są w poniżej), łącznie – to dzieci z Europy w wieku 9-16 lat, które zetknęły się z jednym i więcej z tych zagrożeń, stanowią mniejszość – odsetek tych dzieci wynosi 39%. Jeżeli rozpatrujemy każde z tych zagrożeń pojedynczo, to większość z nich dotknęła mniej niż jedną czwartą badanych dzieci (patrz punkt 1.3).
- Najczęstsze zagrożenia w sieci wymieniane przez dzieci to: komunikowanie się w sieci z nieznanymi (osobami, których wcześniej nie poznały osobiście) i oglądanie potencjalnie szkodliwych treści, tworzonych przez innych użytkowników Internetu. Znacznie rzadsze są osobiste spotkania dzieci z kimś nowo poznanym w sieci oraz doświadczenie bycia napastowanym w Internecie.

- Znamienne jest - co podają dzieci - że zagrożenie nieczęsto kończy się faktyczną szkodą lub krzywdą. Zagrożenie napastowaniem poprzez otrzymywanie nieprzyjemnych i krzywdzących wiadomości poprzez Internet jest najmniej powszechnym zagrożeniem, ale zarazem najbardziej niepokoi i denerwuje dzieci.
- Zagrożenia związane z seksem – oglądanie w sieci treści (zdjęć lub filmów) związanych z seksem oraz otrzymywanie wiadomości o treści związanej z seksem – są napotymane częściej, ale też są odbierane jako krzywdzące przez niewiele z dzieci, które ich doświadczają.
- Jedno na 12 dzieci spotkało się osobiście z kimś poznanym w sieci, jednak to zagrożenie rzadko łączy się z doświadczeniem krzywdy.
- Porównanie wyników z różnych krajów pokazuje, że napotkanie przynajmniej jednego z zagrożeń w sieci dotyczy do dwóch trzecich dzieci na Litwie, w Estonii, Republice Czeskiej i Szwecji. Niższe wskaźniki doświadczania zagrożeń zaobserwowano w Turcji, Portugalii i we Włoszech. Jednakże zaniepokojenie lub przykrość związaną z czymś w Internecie deklaruje więcej dzieci z Danii (26%), Estonii (25%), Rumunii i Szwecji (21% w obu krajach), a mniej dzieci z Włoch (6%), Portugalii (7%) i Niemiec (8%). W Polsce odsetek ten wynosi 11%.
- Im więcej dzieci w danym kraju korzysta z Internetu codziennie, tym więcej z tych dzieci napotyka jedno i więcej zagrożeń. Jednakże częstsze korzystanie przynosi również więcej pozytywnych doświadczeń i możliwości oraz, bez wątpienia, więcej korzyści. Najwięcej rodzajów aktywności podejmują w sieci właśnie dzieci z Estonii, Litwy, Republiki Czeskiej i Szwecji, a najmniej jej rodzajów podejmują młodzi internauci z Turcji i Irlandii. Innymi słowy, korzystanie z Internetu niesie ze sobą i zagrożenia, i możliwości. Niełatwo jest je dokładnie rozgraniczyć.
- Ponieważ większość dzieci nie zgłasza napotkania żadnego z zagrożeń, o które pytano, a jeszcze mniej odczuło zaniepokojenie lub zdenerwowanie z powodu doświadczeń w sieci, przyszła polityka dotyczące bezpieczeństwa online powinna kierować zasoby i wsparcie tam, gdzie są najbardziej potrzebne – szczególnie do grupy najmłodszych dzieci korzystających z Internetu.
- W przypadku dzieci, które doświadczyły jednego z wymienionych zagrożeń, okazuje się, że ich rodzice często nie zdają sobie sprawy z zaistniałej sytuacji:
 - 41% rodziców, których dzieci widziały w sieci treści (zdjęcia lub filmy) związane z seksem, uważa, że ich dzieci nie widziały tego;
 - 56% rodziców, których dzieci otrzymały wiadomości związane z seksem, sądzi, że ich dzieci takich wiadomości nie otrzymywały;
 - 61% rodziców, których dzieci spotkały się osobiście z kimś poznanym w Internecie, ma przekonanie, że takie spotkanie nie miało miejsca.
- Chociaż doświadczenie tych zagrożeń w Internecie dotyczy tylko mniejszości dzieci, niedoceniaenia tych zagrożeń przez ich rodziców jest bardziej powszechne.

1.3. Szczegółowe wyniki dotyczące zagrożeń i faktycznych szkód

Dzieci korzystające z Internetu zapytano, czy napotkały różne zagrożenia w sieci, a następnie czy je to zaniepokoiło. Sformułowanie „zaniepokoiło” zdefiniowano jako coś, co „sprawiło, że poczuły się nieprzyjemnie, zdenerwowało je lub poczuły, że nie powinny tego zobaczyć”. Uzyskane wyniki są zróżnicowane (różne dla dzieci względem różnym

wieku i płci), a także dla różnych krajów i rodzajów zagrożeń, dlatego wszelkie uogólnienia powinny być traktowane ostrożnie.

- 29% korzystających z Internetu europejskich dzieci w wieku 9-16 lat komunikowało się w przeszłości z kimś, kogo nigdy wcześniej nie poznały osobiście (poza siecią). Ten rodzaj aktywności może być ryzykowny, może też jednak być formą zabawy (rozrywki).
- 8% dzieci w ciągu ostatniego roku spotkało się poza siecią (osobiście) z kimś poznanym w Internecie. 1% wszystkich dzieci (lub jedno na siedmioro tych, które poszły na takie spotkanie) spotkanie tego rodzaju zaniepokoiło. Jakkolwiek tego rodzaju spotkania offline (poza siecią) w najmniejszym stopniu dotyczą 9-10-latków, to jednak właśnie dzieci w tym wieku były najbardziej zaniepokojone tego rodzaju zdarzeniem (41% wśród tych, które poszły na spotkanie z osobą poznaną w sieci).
- 22% 11-16-latków było narażonych na jedno lub więcej rodzajów potencjalnie szkodliwych treści publikowanych przez użytkowników Internetu. Były to treści związane z nienawiścią (12%), zachęcające do zachowań groźących anoreksją (11%), samookaleczeniem (8%), przyjmowaniem narkotyków (7%) i samobójstwem (5%).
- 14% dzieci w wieku 9-16 lat w ostatnich 12 miesiącach widziało w sieci obrazy (zdjęcia, filmy, etc.) „w oczywisty sposób związane z seksem – na przykład nagich ludzi, ludzi uprawiających seks”. Spośród dzieci, które widziały obrazy związane seksem lub pornograficzne w sieci, jedno na troje było tym doświadczeniem zaniepokojone, a połowa z nich (czyli jedno na sześcioro, które widziały obrazy związane z seksem lub około 2% wszystkich dzieci) poczuła się znacznie lub bardzo zaniepokojona tym, co zobaczyła.
- Biorąc pod uwagę wszystkie media, w ciągu ostatnich 12 miesięcy 23% dzieci widziało treści związane z seksem lub pornograficzne. Internet jest obecnie równie powszechnym źródłem pornografii jak telewizja, film i video.
- Starsze nastolatki cztery razy częściej niż najmłodsze dzieci widziały pornografię w sieci i poza nią, a także obrazy, które widziały, były bardziej jednoznaczne. Jednak to młodsze dzieci są bardziej zaniepokojone i przejęte widokiem obrazów i treści związanych z seksem.
- 53% dzieci, które zaniepokoiły się tym, że zobaczyły w sieci obrazy związane z seksem, powiedziało o tym komuś ostatnim razem, gdy to się wydarzyło: 36% powiedziało o tym koledze, 18% - rodzicom. Jednak 24% dzieci po prostu przestało przez pewien czas korzystać z Internetu, a niektóre zmieniły ustawienia filtrów lub ustawienia dotyczące kontaktów.
- 15% dzieci w wieku 11-16 lat otrzymało w sieciach wymiany plików (peer to peer) „wiadomości lub obrazy związane z seksem... [co oznacza] wypowiedzi na temat uprawiania seksu lub obrazy nagich albo uprawiających seks ludzi”, przy czym 3% przyznaje się, że wysłało lub opublikowało tego rodzaju przekazy. Wśród dzieci, które otrzymały takie wiadomości, prawie jedna czwarta poczuła się zaniepokojona. Co więcej, spośród tych zaniepokojonych dzieci, prawie połowie zrobiło się znacznie lub bardzo nieprzyjemnie. Podsumowując, co ósme dziecko,

- które otrzymało przekazy związane z seksem (prawie 3% wszystkich dzieci) przejęło się tym znacznie lub bardzo.
- Wśród dzieci, którym sprawiły przykrość wiadomości o podtekście seksualnym (seksting), około 1/3 usunęła niechciane wiadomości związane z seksem (38%) i/lub zablokowała osobę [możliwość kontaktu z osobą], która je wysłała (36%). W większości przypadków dzieci potwierdzały, że takie działanie rozwiązało problem. Należy zachęcać więcej dzieci do stosowania tego rodzaju konstruktywnych sposobów radzenia sobie z zagrożeniami w sieci.
 - 9% dzieci w wieku 11-16 lat doświadczyło nadużycia ich prywatnych danych – wykorzystania hasła (7%) lub informacji osobistych (5%), a 2% zostało oszukanych finansowo w sieci.
 - Analizując rozmiary napastowania (*bullying*) w sieci stwierdzono, że 5% dzieci w wieku 9-16 lat otrzymało przykre lub złośliwe wiadomości, a 3% samemu wysłało tego rodzaju wiadomości innym. 2/3 dzieci, które otrzymały napastliwe wiadomości było znacznie lub bardzo tym zaniepokojone.
 - Ponieważ 19% dzieci było napastowanych w sieci i/lub poza nią, a 11% napastowało kogoś innego w ciągu minionego roku, wydaje się, że napastowanie częściej przydarza się dzieciom poza Internetem.
 - Większość dzieci, które otrzymały przykre lub złośliwe wiadomości w sieci zwróciło się po wsparcie społeczne. Tylko 1/5 dzieci nie powiedziała o zdarzeniu nikomu. Prawie połowa wykorzystwała także dostępne w Internecie strategie radzenia sobie – usuwanie krzywdzących wiadomości albo blokowanie napastnika. Ten ostatni sposób dzieci postrzegają jako efektywny.
 - Narażenie na wszystkie rodzaje zagrożeń wzrasta z wiekiem: 13% dzieci w wieku 9-10 lat napotkało jeden lub więcej tych zagrożeń, wśród dzieci w wieku 11-12 lat było to już 32%, 49% wśród młodzieży w wieku 13-14 lat i 61% wśród młodzieży w wieku 15-16 lat.
 - Chłopcy, szczególnie nastoletni, są bardziej narażeni na kontakt w sieci z treściami obrazów związanych z seksem, podczas gdy nastoletnie dziewczęta nieco częściej otrzymują przykre lub złośliwe wiadomości. Jednak dziewczęta generalnie są bardziej zaniepokojone zagrożeniami, których doświadczają.

1.4. Szerszy kontekst korzystania z Internetu przez dzieci

- Dzieci podejmują wiele różnorodnych, potencjalnie korzystnych aktywności w sieci: 9-16-latki wykorzystują Internetu do nauki szkolnej (81%), grania w gry (74%), oglądania filmów i klipów video (83%) oraz kontaktowania się za pomocą komunikatorów (61%). Nieco mniej dzieci publikuje i dzieli się zdjęciami (38%) i wiadomościami (31%), używa kamer internetowych (29%), serwisów umożliwiających dzielenie się plikami (17%) oraz prowadzi blogi (10%).
- Dzieci najczęściej korzystają z Internetu w domu (85%), a następnie w szkole (63%). Jednak metody i okoliczności dostępu do Internetu są coraz bardziej zróżnicowane – 48% dzieci korzysta z sieci we własnym pokoju, 31% używa do łączenia telefonów komórkowych lub innych urządzeń mobilnych (np. konsole do gier). Dostęp za pomocą urządzeń mobilnych ma jedno na pięcioro dzieci w Szwecji, Wielkiej Brytanii oraz Irlandii.

- Dzieci zaczynają korzystać z Internetu w coraz młodszym wieku – przeciętny wiek pierwszego logowania do sieci to 7 lat w Szwecji i 8 lat w kilku innych krajach północnoeuropejskich. Biorąc pod uwagę wszystkie kraje, jedna trzecia 9-10-latków korzystających z Internetu jest w sieci codziennie. Wskaźnik ten rośnie do 77% w grupie 15-16-latków.
- Korzystanie z Internetu jest obecnie nieodłączną częścią codziennego życia dzieci: 92% młodych internautów korzysta z sieci przynajmniej raz w tygodniu, a 57% loguje się codziennie lub prawie każdego dnia.
- 30% dzieci w wieku 11-16 lat zgłasza, że na jeden lub więcej sposobów doświadczyło nadmiernego używania Internetu (np. zaniedbując przyjaciół, obowiązki szkolne, sen) – w „znacznym stopniu” lub „bardzo często”. Wskaźnik ten osiąga 49% w Portugalii i 50% w Estonii.
- Jest możliwe, że częstsze korzystanie z Internetu ułatwia nabywanie umiejętności cyfrowych i technologicznych (tzw. „*digital literacy*”) oraz umiejętności związanych z zachowaniem bezpieczeństwa w sieci. Przeszło jedna trzecia (37%) 9-16-latków zdecydowanie zgadza się ze stwierdzeniem „Znam się na Internecie lepiej niż moi rodzice”. Częściowo zgadza się z tym stwierdzeniem 31% dzieci, a nie zgadza się pozostałe 32%.
- Młodszym dzieciom zwykle brakuje umiejętności i pewności siebie. Jednak większość 11-16-latków potrafi blokować wiadomości od osób, z którymi nie chcą się kontaktować (60%) oraz potrafi znaleźć w sieci poradę dotyczącą bezpieczeństwa w sieci (58%). Ponad połowa dzieci umie zmienić ustawienia prywatności swojego profilu w serwisie społecznościowym (52%), porównać różne strony www, aby ocenić ich jakość (51%) oraz blokować niechciane wiadomości i spam (47%).
- 57% dzieci w wieku 9-16 lat ma własny profil w serwisie społecznościowym – w tym 24% w wieku 9-10 lat, 48% w wieku 11-12 lat, 72% w wieku 13-14 lat oraz 81% w wieku 15-16 lat. Serwisy społecznościowe są najbardziej popularne w Holandii (78%), Słowenii (76%) i na Litwie (75%), a najmniej popularne w Rumunii i Turcji (po 47%).
- Wśród dzieci korzystających z serwisów społecznościowych 29% ma publicznie dostępne profile – najwięcej na Węgrzech (53%), w Turcji (45%) i Rumunii (44%). 29% deklaruje posiadanie ponad 100 kontaktów, choć wiele dzieci ma ich jednak mniej.

1.5. Uwagi dotyczące metodologii badań

- Kraje, które brały udział w badaniach EU Kids Online to: Austria, Belgia, Bułgaria, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Litwa, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowenia, Szwecja, Turcja, Węgry, Wielka Brytania i Włochy. O ile nie zaznaczono inaczej, wyniki stanowią średnie ważone dla wszystkich krajów.
- Jak wiadomo, badanie i pomiar bardzo osobistych lub nieprzyjemnych aspektów doświadczeń u dzieci jest szczególnie trudne. Badania Eu Kids Online zostały przeprowadzone w formie wywiadów bezpośrednich (twarzą w twarz) w domach dzieci. Część kwestionariusza zawierającą pytania szczególnie osobistej i

delikatnej natury dziecko wypełniało samodzielnie, aby uniknąć dyskomfortu związanego z możliwością przysłuchiwania się rodzica, innych członków rodziny czy ankietera. Pełny opis metodologii i przebiegu badania, materiały, techniczne szczegóły dotyczące zbierania danych oraz zasady etyczne przyjęte w badaniach są dostępne na stronie www.eukidsonline.net.

- Niniejszy raport opracowała sieć naukowców z projektu EU Kids Online, koordynowanego przez London School of Economics. W skład sieci wchodzi zespoły badaczy oraz doradcy i przedstawiciele zainteresowanych instytucji i organizacji z 25 krajów, a także międzynarodowy zespół doradców.
- Pełna wersja raportu, która ukaże się w listopadzie 2010 roku, będzie zawierała dane ze wszystkich 25 krajów, wyniki dotyczące mediacji rodzicielskiej oraz rekomendacje dla kształtowania polityki w zakresie bezpieczeństwa w sieci. Powiadomienie o ukazaniu się raportu można otrzymać zapisując się na listę mailingową (dystrybucyjną) na stronie internetowej EU Kids Online: www.eukidsonline.net.

Kontakt w Polsce:

dr Lucyna Kirwil
Katedra Psychologii Społecznej
Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej
Chodakowska 19/31
03-815 Warszawa

Tłumaczenie: Aldona Zdrodowska i Lucyna Kirwil